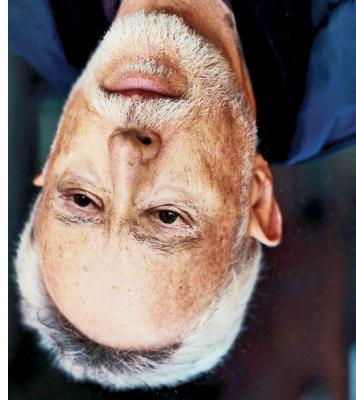

et duiveltje van Maxwell

Mijn buurvrouw wil graag weten wat er zoal op de universiteit gebeurt. Dat leidt ertoe dat ik vertel over ontdekkingen en nieuwe technieken. Dat vindt ze belangwekkend, maar Wilma hoort ook graag over de mens aan de universiteit, de *human factor*. Is er romantiek in de research? Ontstaat er liefde op het lab? Kunnen collega's altijd goed communiceren? Ik besluit haar *Disgrace* te geven, over een hoogleraar die het aanlegt met een studente en als gevolg daarvan zijn leven en carrière ten onder ziet gaan.

Wilma was niet blij, ze vond het boek deprimerend. Daarop krijgt ze *Slow Man* van mij, over een gehandicapte oudere man die er met de hulp van een verpleegster er weer bovenop komt. Wilma werkt in de gezinsverzorging, ik verwacht dat ze dit gaat waarderen. Nee, ook dit is niet goed. Ze herkent dezelfde auteur, het is een sikkeneurige en chagrijnige man met een nare blik op de wereld.

Dat is jammer, want ik vind John M. Coetzee een geweldige schrijver. Stijlvol proza, fraaie beelden en beeldspraak, en ja, een thematiek die onder de huid kruipt en daar raadselachtig lang blijft sluimeren. Hij heeft een exacte achtergrond en dat maakt hem wellicht tot een gedegen observator. Of hij daarnaast ook een heldere denker is, valt te betwijfelen, maar zijn bedrevenheid in taal is vlijmscherp.

Hij beheerst het hele scala aan literaire trucs die een postmodernistische schrijver tegenwoordig kan benutten. Zo laat hij de een personage uit het ene verhaal ook optreden in een ander verhaal en laat hij een vrouwelijke hoofdpersoon het werk bekritisieren dat hij dan zelf aan het schrijven is. Ook is Coetzee vaardig om zich voor een roman te transformeren tot Dostojewski of tot Defoe, en is hij niet te beroerd om een eigen visie op het evangelie van het Nieuwe Testament samen te stellen.

Het werk van Coetzee is zo goed dat ik er soms aan twijfel of dit daadwerkelijk door één persoon is geschreven. Zou het niet mogelijk zijn dat er een collectief van schrijvers is dat als John M. Coetzee allerlei prachtige romans publiceert?

Zoals er ooit een collectief wiskundigen zich verschool achter de naam van Nicolas Bourbaki. Zoals er in de ateliers van Rafael, Rubens en Warhol allerlei kunstwerken werden gefabriceerd in naam van de meester.

De man met het sikje is als een stroman naar voren geschoven. Waarbij zijn omzichtige autistische geneuzel moet verhullen dat hij zich verspreekt.

Misschien is het zelfs anders. Misschien zijn de boeken zelfs niet eens door een mens geschreven. John M. Coetzee is een computerprogramma. De AI is zo ver gevorderd dat deze in staat moet worden geacht om literaire werken te schrijven. Geen ordinare pulplectuur, maar hoogstaande letterkunde. Is dat erg? Is dat het einde van de kunst?

Indertijd was het een schok dat Deep Blue in staat bleek om Kasparov te verslaan met schaken. Betekende dit het einde van het schaakspel? Welnee. Tegenwoordig zijn we ermee vertrouwd dat de pc allerlei nuttig werk voor ons doet, de computer wordt ingezet voor muziek, *health care*, erotiek, wetgeving, forensisch onderzoek, dus waarom niet voor een goed boek?

Daarmee benadert het werk in de letterkunde het werk in de natuurkunde. Als fysicus ben je naamloos en maak je deel uit van een omvangrijk gezamenlijk gefabriceerd geheel. Pas als je geluk hebt, blijft je naam ergens aan verbonden. Niet eens iets dat je zelf hebt ontdekt, maar wat je later krijgt toegeschoven, zoals Gibbs vrije energie, de boltzmannconstante, $\frac{1}{4}$ Gray en de Anti-de Sitter-ruimte.

Het genie van Coetzee bestaat uit het manipuleren van schijnbaar onsamenhangende onderdelen. Het is de taak van de schrijver om te selecteren. Daarmee wordt het een Maxwell-demon, een wezentje dat de tweede wet van de thermodynamica negeert. Met geheimzinnige klapdeurtjes wordt de entropie verlaagd en ontstaat er iets wat hoogst onwaarschijnlijk is. Precies de bedoeling van AI, fictie uit wanorde, kunstmatige kennis.